

บทที่ 4

วิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมคุณภาพสิ่ง บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงระหว่างประเทศ ระเบียบประชาคมยุโรป กฎหมายต่างประเทศ และกฎหมายไทย

ผลการศึกษาในส่วนนี้เกิดจากการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) กับ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยผู้วิจัยบูรณาการข้อมูลดังกล่าวเพื่อวิเคราะห์ เปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมคุณภาพสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) บนพื้นฐานของหลักการทางนิติศาสตร์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Comparative Analysis) เกี่ยวกับประเด็นอันเป็น สาระสำคัญ 2 ประการหลัก ประกอบด้วย หลักการทั่วไปในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และประการที่สองดำเนินการวิเคราะห์มาตรการควบคุมคุณภาพสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ข้อ 2.3 โดยอาศัยพื้นฐานด้านแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยคำนึงถึงประวัติศาสตร์กฎหมาย (Historical Law) เพื่อทราบที่มาของการบัญญัติกฎหมาย และสภาพแวดล้อมทางสังคมของการบัญญัติกฎหมาย และคำนึงถึงหลักกฎหมายเปรียบเทียบ (Comparative Law) เพื่อความชัดเจนและทำให้เกิดความน่าเชื่อถือของการนำเสนอข้อมูล สำหรับการพัฒนามาตรการกฎหมายต่อไป รายละเอียด ดังนี้

1. วิเคราะห์หลักการทั่วไปในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ในส่วนนี้ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์หลักการทั่วไปซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ว่ามีความสอดคล้องหรือแตกต่างกันหรือไม่ โดยใช้มิติด้านประวัติศาสตร์กฎหมายดำเนินการวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักเหตุผล เบื้องหลังของการตราความตกลงระหว่างประเทศทั้ง 4 ฉบับ ได้แก่ อนุสัญญากรุงปารีส (Paris Convention) ความตกลงมาดริด (Madrid Agreement) ความตกลงลิสบอน (Lisbon Agreement) และความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องการค้า (The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights--TRIPs) ตลอดจนระเบียบประชาคมยุโรป

เลขที่ 1151/2012 ว่าด้วยระบบการจัดการคุณภาพผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรและอาหาร (Regulation (EU) No 1151/2012 on Quality Schemes for Agricultural Products and Foodstuffs) ซึ่งใช้ในกลุ่มภาคีสมาชิกของสหภาพยุโรปซึ่งเป็นมิติที่ประเทศไทยให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดเพื่อการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศแถบยุโรป และในลำดับต่อมาผู้วิจัยทำการวิเคราะห์หลักเหตุผลตามกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น และของประเทศไทย ซึ่งเป็นฐานสำหรับวิเคราะห์หามาตรการควบคุมคุณภาพสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยให้สอดคล้องกับแนวทางของต่างประเทศต่อไป

จากการศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมคุณภาพสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงระหว่างประเทศ ระเบียบประชาคมยุโรป กฎหมายของประเทศญี่ปุ่น และกฎหมายไทยในบทที่ 3 ได้สะท้อนให้เห็นถึงหลักการพื้นฐานของการคุ้มครองที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ เพื่อสงวนรักษาความมีชื่อเสียงของสินค้าที่ผลิตขึ้นภายใต้เงื่อนไขอันมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ขณะที่ยังมีการใช้ความมีชื่อเสียงของสินค้าในทางที่ผิด หรือสร้างความสับสนหลงผิดต่อสาธารณชนทั้งกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของกลุ่มผู้ผลิตในแห่งกำเนิดของสินค้าโดยตรง จึงเกิดแนวคิดในการคุ้มครองผู้บริโภคจากความสับสนหลงผิดและบรรดาผู้ผลิตจากการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมดังเห็นได้จากอนุสัญญากรุงปารีส (Paris Convention) ที่ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการผสานความเป็นหนึ่งเดียวของกฎหมายระหว่างประเทศ ที่ภาคีสมาชิกจำต้องตรากฎหมายให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ดังกล่าวโดยอนุสัญญาฉบับนี้มีสภาพบังคับเพื่อปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จากการระบุแหล่งที่มาของสินค้าที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง (False Indications) เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้บริโภคจากความสับสนหลงผิดในแหล่งกำเนิดของสินค้า การหลอกลวงสาธารณชนเกี่ยวกับสินค้า และป้องกันการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมในมุมมองของผู้ประกอบการด้วยกัน แต่อนุสัญญาฉบับนี้ไม่มีสภาพบังคับในเชิงปราบปรามการกระทำที่เป็นการละเมิดสิทธิ จึงตราความตกลงมาดริด (Madrid Agreement) ขึ้นให้มีสภาพบังคับเป็นมาตรการปราบปรามการใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาที่ไม่ถูกต้องหรือหลอกลวงกับสินค้าในลักษณะที่ก่อให้เกิดความสับสนหลงผิดต่อประชาชนผู้บริโภค¹ โดยประเทศภาคีสามารถดำเนินการยึดสินค้าที่ดำเนินการฝ่าฝืนความตกลงฉบับนี้ได้ แต่กรณีที่กฎหมายภายในของประเทศภาคีไม่เปิดช่องให้ดำเนินการเช่นว่านี้ ก็สามารถใช้มาตรการลงโทษด้านการนำเข้าสินค้าแทนได้²

¹Madrid Agreement 1891, Article 1 (1).

²Ibid., Article 1 (2), (3).

สำหรับความตกลงลิสบอน (Lisbon Agreement) เป็นความตกลงพหุภาคีฉบับต่อมาที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อคุ้มครองผู้บริโภครวมถึงการลับสนหลงผิดในแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของสินค้า และป้องกันการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม เช่นเดียวกับความตกลงพหุภาคีฉบับอื่น ๆ แต่ความตกลงฉบับนี้ได้เพิ่มเติมกลไกอำนวยความสะดวกต่อระบบการคุ้มครองของประเทศภาคี สำหรับการจดทะเบียนสากลขึ้น

ขณะที่ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องการค้า (The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights--TRIPs) มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อลดการบิดเบือน (Reduce Distortions) และอุปสรรค (Impediments) ที่มีต่อการค้าระหว่างประเทศ และคำนึงถึงความจำเป็นสำหรับส่งเสริมการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่าการบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาจะไม่ใช่เป็นอุปสรรคต่อการค้าอันชอบด้วยกฎหมาย³ แต่การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เฉพาะด้านเพื่อป้องกันการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อแสดงแหล่งที่มาอันเป็นเท็จ ในลักษณะที่ทำให้สาธารณชนลับสนหรือหลงผิดเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของสินค้า และป้องกันการแข่งขันอันไม่เป็นธรรมทางการค้า⁴ เช่นเดียวกับความตกลงพหุภาคีฉบับอื่น ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น

นอกจากนี้ ระเบียบประชาคมยุโรป เลขที่ 1151/2012 ว่าด้วยระบบการจัดการคุณภาพผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรและอาหาร (Regulation (EU) No 1151/2012 on Quality Schemes for Agricultural Products and Foodstuffs) เป็นระเบียบที่สหภาพยุโรปนำมาใช้บังคับกับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications) เพื่อสร้างผลตอบแทนให้แก่ผู้ผลิตที่ใช้ความอุตสาหะในการผลิตสินค้าคุณภาพและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจชุมชนโดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท พื้นที่ภูเขา⁵ และเป็นการปกป้องคุ้มครองผู้บริโภครวมจากความลับสนหลงผิดในแหล่งกำเนิด ของสินค้า⁶

สำหรับประเทศญี่ปุ่นที่มีความพยายามในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายสำหรับคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งปัจจุบันอยู่ภายใต้กฎหมายเฉพาะ ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองชื่อการเกษตร ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ การประมง และผลิตภัณฑ์เพื่อการบริโภค (The Act on

³TRIPs Agreement 1994, Preamble.

⁴Ibid., Article 22.2.

⁵Regulation (EU) No 1151/2012, Preamble (1).

⁶Ibid., Article 13 (1) (d).

Protection of the Names of Specific Agricultural, Forestry and Fishery Products and Foodstuffs) หรือเรียกโดยทั่วไปว่า กฎหมายว่าด้วยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (The Geographical Indications Act) โดยมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน ค.ศ. 2015 เพื่อให้เกิดความชัดเจนและไม่ขัดต่อกฎหมาย เครื่องหมายการค้าของตนที่ใช้บังคับอยู่เดิม แต่หลักเหตุผลสำหรับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีอยู่เดิมก่อนที่จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายนั้นเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้บริโภคจากการลบล้างผลในคุณภาพที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันประโยชน์สูงสุดจากการกระทำที่ไม่เหมาะสมและการทำให้เกิดความลบล้างผล (The Act against Unjustifiable Premiums and Misleading Representations)⁷ อีกทั้ง คุ้มครองบรรดาผู้ประกอบการจากการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมภายใต้กฎหมายว่าด้วยการป้องกันการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม (Unfair Competition Prevention Act)

ในส่วนพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของไทยบัญญัติหลักการและเหตุผลเพื่อป้องกันไม่ให้ประชาชนลบล้างหรือหลงผิดในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า ซึ่งสอดคล้องกับบทบัญญัติทั้งหลายที่กล่าวมาในตอนต้น มาตรการด้านกฎหมายที่ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาจึงสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองในการปกป้องและคุ้มครองทั้งในมิติของผู้บริโภคและผู้ประกอบการผลิตอันมีลักษณะที่สอดคล้องกันทุกฉบับ แม้มุมมองทางประวัติศาสตร์จะมีเหตุผลเบื้องหลังเพื่อต้องการคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้ผลิตไว้ในฝรั่งเศสเป็นหลัก⁸ แต่แนวคิดดังกล่าวก็ถูกขยายเพื่อคุ้มครองบริโภคจากการลบล้างหรือหลงผิดในสินค้าที่อาจมีการปลอมแปลงสินค้าในเวลาต่อมา

เมื่อหลักการเบื้องหลังกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีความสอดคล้องกันดังที่วิเคราะห์เปรียบเทียบข้างต้น แต่กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการควบคุมคุณภาพสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยเฉพาะ จึงเป็นประเด็นที่ต้องดำเนินการวิเคราะห์ว่า ประเทศไทยจำเป็นต้องสร้างระบบการควบคุมคุณภาพสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือไม่

ผู้วิจัยเห็นว่า การควบคุมคุณภาพสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีความเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการรับรองว่าสินค้าที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ย่อมเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ขณะที่ ความเป็นจริงแล้วกฎหมายกลับไม่มีสภาพบังคับในประเด็นนี้อย่างชัดเจน ย่อมกระทบในมิติการคุ้มครองผู้บริโภคอย่างไม่สามารถปฏิเสธได้ ประกอบกับมุมมองด้าน

⁷The Act Against Unjustifiable Premiums and Misleading Representations, Article 1.

⁸Caenegem, op. cit.

เศรษฐศาสตร์กับการคุ้มครองผู้บริโภค ที่สนับสนุนหลักคิดให้ภาครัฐเข้ามาแทรกแซงเมื่อเกิดความล้มเหลวทางตลาด (Market Failure) เพื่อการควบคุมคุณภาพหรือมาตรฐานขั้นต่ำของสินค้าหรือบริการ ตลอดจนควบคุมดูแลให้สินค้าที่อยู่ในตลาดมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด⁹ ประกอบกับการไม่มีระบบควบคุมคุณภาพสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เปรียบเทียบเสมือนการฝ่าฝืนการรับประกัน (Warranty) ตามหลักความรับผิดชอบตามคำรับประกัน

เมื่อนำหลักดังกล่าวมาใช้พิจารณาเทียบกับมิติด้านสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พบว่าสอดคล้องกับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่เห็นว่า¹⁰ การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ถือเป็นการรับประกันต่อประชาชนโดยทั่วไปว่าสินค้านั้น ๆ มีคุณภาพได้มาตรฐาน ขณะที่กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ฉบับปัจจุบันตราขึ้นเป็นหลักการอย่างกว้างทำให้การควบคุมคุณภาพสินค้าไม่ได้ถูกบัญญัติไว้ในกฎหมาย ในทางปฏิบัติกลุ่มผู้ผลิตต้องรวมกลุ่มและควบคุมภายในระดับผู้ผลิตเบื้องต้นเท่านั้น จะมีเพียงสินค้าบางรายการที่ถูกควบคุมคุณภาพอย่างเคร่งครัดจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอยู่แล้ว อาทิ สินค้าข้าว ทำให้สินค้าข้าวมีระบบควบคุมคุณภาพที่เป็นมาตรฐานสอดคล้องกับสากลมากที่สุด อย่างไรก็ตาม อุปสรรคของการเข้าถึงระบบควบคุมคุณภาพนี้ ยังประกอบด้วย ปัจจัยด้านต้นทุน กล่าวคือ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานจัดจ้างหน่วยงานควบคุมคุณภาพมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง ขณะที่ กลุ่มผู้ผลิตส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรในพื้นที่ จึงมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ แต่ผู้ประกอบการที่มีศักยภาพด้านเงินลงทุนสามารถดำเนินการในส่วนนี้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน

อย่างไรก็ดี กลุ่มตัวอย่างท่านหนึ่งให้ความเห็นว่า¹¹ เมื่อกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ฉบับปัจจุบันไม่มีบทบัญญัติในเรื่องการควบคุมคุณภาพไว้ถือเป็นอุปสรรคสำคัญต่อ

⁹ เตือนเด่น นิคมบริรักษ์ และสุธีร์ ศุภินิตย์. เรื่องเดิม, หน้า 1-2.

¹⁰ ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์เชิงลึก, 15 พฤษภาคม 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์เชิงลึก, 15 พฤษภาคม 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์เชิงลึก, 15 พฤษภาคม 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์เชิงลึก, 9 เมษายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562; นักวิชาการผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562; นักวิชาการผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กรกฎาคม 2562; และ นักวิชาการผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์เชิงลึก, 20 สิงหาคม 2562.

¹¹ ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562.

นายทะเบียนในการขับเคลื่อนกระบวนการตรวจสอบติดตามผลการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรและผู้ประกอบการด้านต่าง ๆ ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว ประกอบกับปัจจุบันกรมทรัพย์สินทางปัญญามีแนวปฏิบัติเพื่อกระตุ้นให้ผู้ประกอบการเห็นความสำคัญในคุณภาพสินค้า และส่งเสริมการปกป้องผู้บริโภคมากขึ้นโดยการกำหนดแบบคำขอขึ้นทะเบียนให้มีการส่งหลักฐานคู่มือการปฏิบัติงานสำหรับสินค้านั้น ๆ ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของระบบควบคุมคุณภาพนั่นเอง แต่ตราใบที่กฎหมายยังไม่ได้มีการปรับปรุงแก้ไข นายทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องอาศัยอำนาจ ตามมาตรา 15 ของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ มาโดยตลอดถือเป็นอุปสรรคด้านการดำเนินงาน อาทิ กรณีกลุ่มผู้ประกอบการร้องขอให้ภาครัฐเข้ามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่กรมทรัพย์สินทางปัญญามีอุปสรรคด้านการดำเนินงานเพื่อบริหารการขับเคลื่อนการทำงานในระดับพื้นที่จึงทำให้การแต่งตั้งคณะทำงานรับรองระดับจังหวัด เพื่อทำหน้าที่รับรอง ตรวจสอบคุณภาพสินค้ามีอุปสรรคบางประการ เนื่องจากไม่มีกฎหมายเฉพาะบัญญัติไว้ให้ดำเนินการเช่นนั้นได้ กระทั่งปัจจุบันมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562¹² แต่งตั้งคณะกรรมการระดับจังหวัดโดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน มีหัวหน้าส่วนราชการระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้องร่วมเป็นกรรมการ จึงทำให้การดำเนินงานสะดวกมากขึ้น

ผู้วิจัยเห็นว่า แม้อำนาจคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยจะไม่มีสภาพบังคับให้ต้องมีการโฆษณาหรือการรับประกันถึงความมีชื่อเสียง และคุณภาพของสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็ตาม แต่การรับขึ้นทะเบียนถือเสมือนการรับรองจากผู้ผลิตที่ผ่านการตรวจสอบจากนายทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้วว่าสินค้านั้นมีคุณภาพ ชื่อเสียง และคุณลักษณะเฉพาะตามเงื่อนไขของกฎหมาย ลักษณะเช่นนี้ถือเป็นการรับประกันอย่างหนึ่ง ซึ่งในทางปฏิบัติผู้ประกอบการค้าอาจให้การรับประกันด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษร โดยการโฆษณาหรือโดยวิธีใด ๆ หรือผู้ประกอบการอาจไม่ได้ให้การรับประกันโดยชัดแจ้งแต่อาจมีบทบัญญัติกฎหมาย

¹²มติคณะรัฐมนตรี, “มติคณะรัฐมนตรี เรื่อง มาตรการส่งเสริมการขึ้นทะเบียนและเพิ่มมูลค่าการตลาดของการจำหน่ายสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications--GI) ไทย, 18 กุมภาพันธ์ 2562; และแต่งตั้งคณะกรรมการระดับจังหวัดทุกจังหวัดเพื่อสนับสนุนการผลักดันและขับเคลื่อนการส่งเสริมและคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยโดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน มีหัวหน้าส่วนราชการระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้องร่วมเป็นกรรมการ เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัด สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด โดยมีสำนักงานพาณิชย์จังหวัดเป็นฝ่ายเลขานุการ เป็นต้น.

ให้การรับประกันไว้โดยปริยายเมื่อมีการรับขึ้นทะเบียนสินค้าใดเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้ว ดังเห็นได้จากพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ บัญญัติแนวทางในการควบคุมคุณภาพในมิติของการคุ้มครองผู้บริโภคโดยทางอ้อมให้อำนาจนายทะเบียนยื่นเรื่องให้ คณะกรรมการสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้แก้ไขหรือเพิกถอนทะเบียนเมื่อความปรากฏต่อ นายทะเบียนว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ใด ได้รับขึ้นทะเบียนโดยมีรายการข้อความผิดไปจาก ความเป็นจริง ตามความในมาตรา 22 หรือหากภายหลังรับขึ้นทะเบียนแล้วสินค้าสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์มีลักษณะเปลี่ยนแปลงไป ทำให้สินค้านั้นมีรายการเกี่ยวกับแหล่งภูมิศาสตร์หรือ รายการอื่นเปลี่ยนแปลงไปจากที่ลงไว้ในทะเบียน นายทะเบียนมีอำนาจแก้ไขหรือเพิกถอน ทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ ตามความในมาตรา 23 เป็นต้น ลักษณะเช่นนี้จึงเป็นการสร้าง ภาระความรับผิดชอบให้แก่ผู้ประกอบการว่าได้ให้การรับรองหรือรับประกันไว้เช่นนั้น

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า หน่วยงานภาครัฐต้องให้ความสำคัญต่อการสร้างระบบควบคุม คุณภาพสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้เกิดความชัดเจนและมีสภาพบังคับในทางกฎหมายสอดคล้อง กับหลักคิดในการรับขึ้นทะเบียนสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังที่วิเคราะห์มาข้างต้น

2. วิเคราะห์มาตรการควบคุมคุณภาพสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

เมื่อหลักการทั่วไปดังที่ทำการวิเคราะห์มาในตอนต้นพบว่า พระราชบัญญัติคุ้มครอง- สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยไม่มีสภาพบังคับทางกฎหมายที่ชัดเจน ในประเด็นเรื่องการควบคุมคุณภาพสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งถือเสมือนการผิด คำรับประกันนั่นเองและไม่มีเหตุผลอื่นใดที่จะคัดค้านหรือปฏิเสธการไม่จัดสร้างระบบ มาตรฐานเพื่อควบคุมคุณภาพสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อีกต่อไป ในส่วนนี้ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์ ในประเด็นอันเป็นสาระสำคัญเกี่ยวกับมาตรการควบคุมคุณภาพสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ 4 ประการ ได้แก่ (1) มาตรการยื่นจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (2) มาตรฐานสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ (3) การใช้ชื่อหรือสัญลักษณ์เกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และ (4) การเพิกถอน การจดทะเบียน โดยผู้วิจัยได้สะท้อนให้เห็นถึงความสอดคล้องและความแตกต่างที่แฝงอยู่ใน มาตรการกฎหมายควบคุมกันไปเพื่อความต่อเนื่องในการนำเสนอผลการศึกษา รายละเอียด ดังนี้

2.1 มาตรการยื่นจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ความตกลงระหว่างประเทศทั้ง 4 ฉบับ ได้แก่ อนุสัญญากรุงปารีส (Paris Convention) ความตกลงมาดริด (Madrid Agreement) ความตกลงลิสบอน (Lisbon Agreement) และความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้า (The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights--TRIPs) ไม่ได้บัญญัติถึงมาตรการยื่นขอจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้อย่างชัดเจน โดยอนุสัญญากรุงปารีส บัญญัติเพียงเกณฑ์มาตรฐานการบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินอุตสาหกรรม โดยในส่วนของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ได้บัญญัติเน้นย้ำถึงการต่อต้านการกระทำที่เป็นการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมทางการค้า ขณะที่ความตกลงมาดริด เน้นย้ำมาตรการปราบปรามการใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาที่ไม่ถูกต้องหรือหลอกลวงกับสินค้าในลักษณะที่ก่อให้เกิดความสับสนหลงผิดต่อประชาชนผู้บริโภค โดยเปิดช่องให้มีบทลงโทษจากการกระทำที่ฝ่าฝืนข้อห้ามดังกล่าว ส่วนความตกลงลิสบอนเป็นเพียงการอำนวยความสะดวกต่อประเทศภาคีในการขอรับความคุ้มครองด้วยการกำหนดหลักเกณฑ์การจดทะเบียนสากล ซึ่งหมายความว่า ต้องเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่อยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายภายในของประเทศนั้นแล้ว นอกจากนี้ ความตกลงทริปส์ ก็บัญญัติเพียงหลักเกณฑ์ที่เข้าข่ายว่าสินค้าลักษณะใดที่จะได้รับความคุ้มครองเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และมาตรการในการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เท่านั้น

ขณะที่ระเบียบประชาคมยุโรป เลขที่ 1151/2012 ว่าด้วยระบบการจัดการคุณภาพผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรและอาหาร (Regulation (EU) No 1151/2012 on Quality Schemes for Agricultural Products and Foodstuffs) เป็นกฎเกณฑ์ร่วมที่บัญญัติหลักเกณฑ์การยื่นขอจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยประเทศสมาชิกต้องมีการจัดทำคำขอจดทะเบียนที่แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับชื่อและที่อยู่ของกลุ่มผู้ขอ และชื่อที่อยู่ของหน่วยงานหรือองค์กรผู้ตรวจสอบรายละเอียดผลิตภัณฑ์¹³ โดยข้อกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ (Product Specification) ประกอบด้วย¹⁴ (1) ชื่อแหล่งกำเนิด หรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ใช้ในทางการค้า หรือชื่อที่เข้าใจโดยทั่วไป หรือชื่อดั้งเดิมที่ใช้อธิบายรายละเอียด ลักษณะเฉพาะ และความเป็นมาของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ (2) คำบรรยายผลิตภัณฑ์ รวมถึงวัตถุดิบ ความเหมาะสม และลักษณะหลักทางกายภาพ ลักษณะทางเคมี ลักษณะทางจุลชีววิทยา หรือกลิ่นรสของผลิตภัณฑ์นั้น (3) การอธิบายความหมายของพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ โดยอาศัยความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ

¹³ Regulation (EU) No 1151/2012, Article 8 (1).

¹⁴ Ibid., Article 8 (1), (b).

หรือคุณลักษณะของสินค้าและสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ หรือความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะอื่นใดของสินค้ากับแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ (4) หลักฐานที่แสดงว่าผลิตภัณฑ์นั้นมีแหล่งกำเนิดในพื้นที่แหล่งภูมิศาสตร์ (5) คำอธิบายวิธีการได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์ และวิธีการดั้งเดิมของท้องถิ่น รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับบรรพบุรุษ และคำอธิบายถึงความจำเป็นที่ต้องบรรจุสินค้าภายในพื้นที่ภูมิศาสตร์ที่กำหนดเพื่อรักษาคุณภาพ หรือประกันแหล่งที่มาหรือประกันการควบคุมสินค้าได้ (6) ชื่อและสถานที่ติดต่อของหน่วยงานที่มีหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องของรายละเอียดผลิตภัณฑ์ และ (7) การแสดงรายละเอียดบนฉลากผลิตภัณฑ์ และต้องอธิบายรายละเอียดผลิตภัณฑ์ ที่ประกอบด้วย ชื่อ คำอธิบายผลิตภัณฑ์ รวมถึงคำอธิบายระเบียบเกี่ยวกับบรรพบุรุษและการติดตาม และคำนิยามพื้นที่ภูมิศาสตร์ที่ชัดเจน รวมถึงการอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างผลิตภัณฑ์ที่ขอจดทะเบียนกับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์หรือแหล่งกำเนิด รวมถึงการอธิบายองค์ประกอบความเชื่อมโยงระหว่างผลิตภัณฑ์กับกระบวนการผลิต¹⁵

หลักเกณฑ์ของระเบียบประชาคมยุโรปจึงมีสภาพบังคับอย่างชัดเจนให้ประเทศสมาชิกต้องแสดงหลักฐานการได้รับการตรวจสอบรายละเอียดผลิตภัณฑ์ (Product Specification) จากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องหรือหน่วยงานเอกชนก่อนที่จะยื่นขอจดทะเบียนอันแสดงให้เห็นถึงกระบวนการที่เข้มงวดในการควบคุมคุณภาพสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นับตั้งแต่เริ่มขอรับความคุ้มครอง เช่นเดียวกับ The Geographical Indications Act ของประเทศญี่ปุ่น ที่บัญญัติให้กลุ่มผู้ผลิตซึ่งอยู่ในขั้นตอนหรือกระบวนการจัดการผลิต (Production Process Management) มีอำนาจในการยื่นคำขอจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้¹⁶ (มาตรา 6) โดยต้องกรอกรายละเอียดในแบบฟอร์มคำขอจดทะเบียน (written Application) ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมง (The Minister of Agriculture, Forestry and Fisheries) ประกาศในพระราชกฤษฎีกา ประกอบด้วย รายละเอียดเกี่ยวกับ¹⁷ (1) ชื่อและที่อยู่ของบรรดากลุ่มผู้ผลิต และกรณีกลุ่มผู้ผลิตเป็นนิติบุคคล ต้องระบุรายชื่อของตัวแทนนิติบุคคล (2) การระบุหมวดหมู่ของสินค้า (3) ชื่อของสินค้าที่ขอรับการจดทะเบียน (4) สถานที่ผลิตสินค้าที่ขอรับการจดทะเบียน (5) คุณลักษณะเฉพาะของสินค้าที่ขอรับการจดทะเบียน (6) กรรมวิธีการผลิตสินค้า (7) รายละเอียดอื่น ๆ ที่จำเป็นสำหรับการบ่งบอกถึงตัวสินค้านั้น (8) รายละเอียดอื่น ๆ

¹⁵Regulation (EU) No 1151/2012, Article 8 (1), (c).

¹⁶The Geographical Indications Act, Article 6.

¹⁷Ibid., Article 7 (1).

ที่กระทรวงเกษตร ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ การประมง ประกาศในพระราชกฤษฎีกา และ (9) รายละเอียดอื่น ๆ ที่รัฐมนตรีกระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมงประกาศในพระราชกฤษฎีกา

นอกจากนี้ กฎหมายยังให้ผู้ยื่นคำขอจำต้องแนบเอกสารสำคัญพร้อมคำขอจดทะเบียน ได้แก่ (1) รายละเอียดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ (Specification) (2) ระเบียบว่าด้วยกระบวนการหรือขั้นตอนการจัดการผลิต (Production Process Management Rules) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าขั้นตอนการควบคุมคุณภาพก่อนการจดทะเบียน และ (3) เอกสารที่รัฐมนตรีกระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมงประกาศในพระราชกฤษฎีกา (Article 7 (2))

ขณะที่ การขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทย บัญญัติให้คำขอขึ้นทะเบียนต้อง ประกอบไปด้วย รายละเอียดเกี่ยวกับคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะอื่นของสินค้า แหล่งภูมิศาสตร์¹⁸ และรายละเอียดอื่น ๆ ที่กำหนดในกฎกระทรวง¹⁹ กล่าวคือ ผู้ยื่นคำขอต้องจัดเตรียมข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับผู้ยื่นคำขอขึ้นทะเบียน ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทน แหล่งภูมิศาสตร์ รายการสินค้า รายละเอียดเกี่ยวกับคุณภาพ ชื่อเสียง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้า ที่ตั้งแหล่งภูมิศาสตร์ที่ขอขึ้นทะเบียน รายละเอียดซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับแหล่งภูมิศาสตร์ รายละเอียดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์บนฉลากสินค้า ลายมือชื่อของผู้ยื่นคำขอขึ้นทะเบียนและวันเดือนปีที่ลงลายมือชื่อ

นอกจากนี้ แม้กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้จัดทำคู่มือการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยกำหนดขั้นตอนการเตรียมความพร้อมก่อนการขึ้นทะเบียน โดยให้มีการร่างข้อกำหนดมาตรฐานการผลิตสินค้า หรือ Product Specification เกี่ยวกับการตรวจสอบรับรองและจัดตั้งระบบควบคุมการผลิต (Inspection Structure and Control System) ก็ตาม แต่วัตถุประสงค์หลักของข้อแนะนำข้างต้นเป็นเพียงขั้นตอนการควบคุมคุณภาพสินค้าภายหลังที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ผู้ขอขึ้นทะเบียนต้องแสดงเอกสารให้ปรากฏต่อ

¹⁸ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546, มาตรา 10.

¹⁹ โปรดดูกระทรวงพาณิชย์, “กฎกระทรวงว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการขอขึ้นทะเบียนการประกาศโฆษณา การคัดค้านและการโต้แย้งคัดค้านการขึ้นทะเบียน การอุทธรณ์ และการแก้ไขหรือเพิกถอนทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2547,” 28 เมษายน 2547, ข้อ 9.

นายทะเบียนก่อนจะขอรับการขึ้นทะเบียนเท่านั้น ไม่ใช่บังคับให้ต้องมีการควบคุมคุณภาพ ก่อนที่จะขอขึ้นทะเบียนแต่อย่างใด

ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์อย่างคร่าวอันเป็นการขยายความจาก บทบัญญัติกฎหมายในมาตรา 10 ที่กล่าวมาข้างต้นเท่านั้น ทั้งนี้ แม้จะมีการระบุให้แสดง รายละเอียดเกี่ยวกับคุณภาพสินค้า อันอาจสื่อให้เห็นถึงการควบคุมคุณภาพสินค้าก็ตาม แต่ลักษณะเช่นนี้ยังไม่มีความชัดเจนเพียงพอที่จะทำให้กฎหมายไทยบังคับใช้ได้เป็นอย่างดี ดังเห็นได้จากการใช้อำนาจของนายทะเบียนสั่งตั้งทางภูมิศาสตร์ ออกคำสั่งให้ผู้ขอขึ้นทะเบียนควรจัดทำแผนควบคุมคุณภาพสินค้าเมื่อมีการรับขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ ประกอบกับแบบฟอร์มคำขอขึ้นทะเบียน สช. 01 แม้จะมีข้อแนะนำให้มีการระบุ แสดงรายละเอียดวิธีการควบคุมคุณภาพสินค้าก็ตาม แต่เป็นข้อแนะนำว่าผู้ขอขึ้นทะเบียนจะมี วิธีการควบคุมคุณภาพของสินค้าภายหลังการได้รับขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อย่างไร เท่านั้น แสดงให้เห็นว่า ผู้ยื่นคำขอไม่จำเป็นต้องจัดให้มีระบบการควบคุมคุณภาพสินค้าก่อนการขึ้น ทะเบียนอย่างเคร่งครัด และสามารถตีความได้ว่า นายทะเบียนสามารถรับขึ้นทะเบียนสินค้า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ โดยสินค้านั้นไม่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมคุณภาพมาก่อน ประกอบ กับกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยไม่ได้กำหนดอายุการคุ้มครองไว้ จึงไม่มี เครื่องยืนยันว่าสินค้าที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้วจะคงคุณภาพของสินค้าได้อย่างสม่ำเสมอ

สอดคล้องกับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง²⁰ เห็นว่า คำขอขึ้นทะเบียนดังกล่าวไม่ใช่ บังคับให้ผู้ยื่นคำขอต้องจัดให้มีระบบควบคุมคุณภาพสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แม้เอกสารแนบท้าย แบบฟอร์มคำขอขึ้นทะเบียน สช. 01 จะมีข้อแนะนำให้มีการระบุแสดงรายละเอียดวิธีการ ควบคุมคุณภาพสินค้าก็ตาม แต่เป็นข้อแนะนำว่าผู้ขอขึ้นทะเบียนจะมีวิธีการควบคุมคุณภาพ ของสินค้าภายหลังการได้รับขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อย่างไร แสดงให้เห็นว่า ผู้ยื่น

²⁰ ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์เชิงลึก, 15 พฤษภาคม 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์เชิงลึก, 15 พฤษภาคม 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์เชิงลึก, 15 พฤษภาคม 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์เชิงลึก, 9 เมษายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562; นักวิชาการผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562; นักวิชาการผู้ให้ ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กรกฎาคม 2562; และ นักวิชาการผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์เชิงลึก, 20 สิงหาคม 2562.

คำขอไม่จำเป็นต้องจัดให้มีระบบการควบคุมคุณภาพสินค้าก่อนการขึ้นทะเบียนอย่างเคร่งครัด และในทางปฏิบัตินายทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะอาศัยอำนาจ ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ฉบับปัจจุบัน เพื่อเกิดความยืดหยุ่นในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

เมื่อสอบถามกลุ่มตัวอย่างภาคเอกชน²¹ พบว่า บรรดาผู้ประกอบการยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการขึ้นทะเบียน แต่กรมทรัพย์สินทางปัญญามีบทบาทสำคัญที่ทำให้กลุ่มผู้ผลิตสามารถเข้าใจกระบวนการขอรับความคุ้มครองได้มากขึ้น นอกจากนี้ กลุ่มผู้ผลิตยังขาดความเข้าใจในการเข้าถึงระบบควบคุมคุณภาพ แต่จะนำวิธีการผลิตที่เคยใช้มาก่อนนั้น สำหรับผลิตสินค้าให้ได้คุณภาพคงเดิมมากที่สุด ซึ่งกรมทรัพย์สินทางปัญญาเองมีบทบาทสำคัญในส่วนนี้อีกเช่นกันทำให้กลุ่มผู้ผลิตเข้าใจในระบบควบคุมคุณภาพสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทำให้คนในพื้นที่แหล่งผลิตที่เล็งเห็นความสำคัญของระบบดังกล่าวใช้คู่มือควบคุมคุณภาพได้อย่างถูกต้อง แต่ส่วนใหญ่ที่ประสบปัญหา คือ การขาดความร่วมมือของคนในชุมชนที่ไม่ได้เข้าร่วมกลุ่มตั้งแต่เริ่มต้นทำให้คุณภาพสินค้าไม่เป็นไปตามมาตรฐานเท่าที่ควร

ผู้วิจัยเห็นว่า หากมีการปรับแก้บทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการแสดงรายละเอียดและขั้นตอนการควบคุมคุณภาพสินค้าก่อนการรับขึ้นทะเบียน ให้มีความชัดเจนและมีขั้นตอนรายละเอียดมาตรฐานการควบคุมคุณภาพที่ชัดเจนแล้วจะส่งผลดีต่อผู้ยื่นคำขอและแสดงให้เห็นถึงการบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบมาตรฐานการยื่นจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ประเด็น	ความตกลงระหว่าง- ประเทศ	ระเบียบ- ประชาคมยุโรป 1151/2012	ประเทศญี่ปุ่น	กฎหมายไทย
การยื่น จดทะเบียน	1. อนุสัญญากรุงปารีส - ไม่มีบัญญัติ	ต้องแสดง หลักฐาน การได้รับ	คำขอจดทะเบียนต้อง แนบรายละเอียดการ ควบคุมคุณภาพก่อน)	กำหนดเพียงการระบุ รายละเอียดเกี่ยวกับ คุณภาพ ชื่อเสียง ฯลฯ

²¹ เอกชนผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์เชิงลึก, 19 กันยายน 2562; เอกชนผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 สิงหาคม 2562; เอกชนผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์เชิงลึก, 28 สิงหาคม 2562; เอกชนผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์เชิงลึก, 28 สิงหาคม 2562; และเอกชนผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์เชิงลึก, 20 พฤศจิกายน 2562.

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ประเด็น	ความตกลงระหว่าง- ประเทศ	ระเบียบ- ประชาคมยุโรป 1151/2012	ประเทศญี่ปุ่น	กฎหมายไทย
2.	ความตกลงมาดริด - ไม่มีบัญญัติ	การควบคุม คุณภาพจาก	การขึ้นทะเบียน (Production Process	ของสินค้า แต่ไม่มี ความชัดเจนว่าต้อง
3.	ความตกลงลิสบอน - ไม่มีบัญญัติ	หน่วยงานที่ เกี่ยวข้องก่อน	Management Rules	จัดให้มีการควบคุม คุณภาพก่อนขอ
4.	ความตกลงทริปส์ - ไม่มีบัญญัติ	ขอจดทะเบียน		ขึ้นทะเบียนหรือไม่

2.2 มาตรฐานสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ความตกลงระหว่างประเทศทั้ง 4 ฉบับ ได้แก่ อนุสัญญากรุงปารีส (Paris Convention) ความตกลงมาดริด (Madrid Agreement) ความตกลงลิสบอน (Lisbon Agreement) และความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องการค้า (The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights--TRIPs) ไม่ได้บัญญัติเกณฑ์มาตรฐานสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แต่อย่างใด

ขณะที่ระเบียบประชาคมยุโรป เลขที่ 1151/2012 ให้ความสำคัญต่อมาตรฐานสินค้า โดยเฉพาะ ด้วยการกำหนดหลักการสำคัญในระเบียบฉบับนี้เพื่อควบคุมคุณภาพสินค้าอย่างเข้มงวด โดยจัดให้มีการตรวจสอบ (Verification) และควบคุม (Controls) ที่มีประสิทธิภาพ นับแต่กระบวนการผลิต การจัดหาวัตถุดิบ ดังเห็นได้จากประเทศสมาชิกต้องแสดงหลักฐานการได้รับการตรวจสอบรายละเอียดผลิตภัณฑ์ (Product Specification) จากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องหรือหน่วยงานเอกชนก่อนที่จะยื่นขอจดทะเบียน ประกอบกับในทางปฏิบัติบรรดาผู้ผลิตจะดำเนินการควบคุมคุณภาพภายในระหว่างผู้ผลิตด้วยกันโดยมีองค์กรกลาง อาทิ สมาคมที่เกี่ยวข้องกับสินค้านั้น ๆ เข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบรายละเอียดนับแต่เริ่มต้นกระบวนการผลิต ประกอบกับเมื่อสินค้าได้รับการจดทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้ว การผลิตสินค้าก็ถูกควบคุมโดยผู้ประกอบการมีหน้าที่ต้องจัดให้มีการควบคุมคุณภาพสินค้าโดยหน่วยควบคุมตรวจสอบ (Control Body) ทำหน้าที่ตรวจสอบรับรองผู้ประกอบการหรือผู้ผลิตว่าได้มีการปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานที่ Competent Authority กำหนดไว้หรือไม่ หรือกลุ่มผู้ประกอบการหรือผู้ผลิตจัดให้มีระบบควบคุมตรวจสอบภายในหรือไม่ เมื่อหน่วยควบคุม

ตรวจสอบดำเนินการเรียบร้อยแล้ว หน่วยรับรองระบบงาน (Accreditation Body--AB) จะทำหน้าที่ตรวจรับรองการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยควบคุมตรวจสอบอีกชั้นหนึ่ง

หลักการของระเบียบประชาคมยุโรปที่กล่าวมาข้างต้น สอดคล้องกับกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น ที่บัญญัติกระบวนการควบคุมคุณภาพก่อนขอจดทะเบียน และกระบวนการควบคุมคุณภาพภายหลังการจดทะเบียน โดยการควบคุมคุณภาพก่อนขอจดทะเบียนของประเทศญี่ปุ่น เรียกว่า Production Process Management กำหนดให้กลุ่มผู้ผลิตต้องแสดงหลักฐานขณะยื่นคำร้องขอรับความคุ้มครองว่าได้มีการปฏิบัติตามมาตรฐานการควบคุมคุณภาพสินค้าก่อนการจดทะเบียนตามมาตรา 7 (2) (ii) และเมื่อได้รับการจดทะเบียนคุ้มครองเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้ว กฎหมายกำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมง (The Minister of Agriculture, Forestry and Fisheries) มีอำนาจควบคุมคุณภาพสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายหลังการรับการจดทะเบียน (Quality Control after Registration) ในการเฝ้าระวังดูแลและตรวจสอบการปฏิบัติตามเกณฑ์การควบคุมคุณภาพที่บรรดาผู้ผลิตได้ดำเนินการตามขั้นตอนควบคุมคุณภาพก่อนการขอจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Production Process Management) ประกอบด้วย ขั้นตอนการผลิต ความถี่และบุคลากรที่ใช้ในการควบคุมคุณภาพ รวมถึงการใช้หน่วยงานควบคุมจากแหล่งภายนอกมาควบคุมคุณภาพ

ขณะที่ การควบคุมคุณภาพสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทย กลับไม่ปรากฏหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้ แต่กรมทรัพย์สินทางปัญญาใช้การเทียบเคียงมาตรฐานของระเบียบประชาคมยุโรป ทำให้นายทะเบียนใช้อำนาจตามมาตรา 15 กำหนดให้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยมีเงื่อนไขซึ่งโดยทั่วไปจะกำหนดให้ผู้ประกอบการต้องดำเนินการภายใต้เงื่อนไข 3 ประการ ประกอบด้วย (1) จัดให้มีระบบการตรวจสอบและควบคุมคุณภาพมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทั้งกระบวนการ ในระดับผู้ผลิตและระดับจังหวัด (2) จัดให้มีการขึ้นทะเบียนสมาชิกผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้าที่ประสงค์จะขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และ (3) ผู้ขอขึ้นทะเบียนต้องจัดทำคู่มือปฏิบัติงาน แผนควบคุมสำหรับสมาชิกที่ขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ทั้งนี้ เงื่อนไขที่กำหนดให้มีระบบการตรวจสอบและควบคุมคุณภาพมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้อาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐอีก 2 หน่วยงาน ประกอบด้วย สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ และสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม โดยการจัดทำบันทึกความเข้าใจความร่วมมือในการตรวจสอบและรับรองมาตรฐานสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ระหว่างกรมทรัพย์สินทางปัญญา ลงวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2555 กำหนดระดับการควบคุมคุณภาพ จำนวน 3 ระดับ กล่าวคือ

(1) การควบคุมตรวจสอบระดับผู้ผลิต (Self Control) ที่กำหนดให้ผู้ผลิตต้องดำเนินการตรวจสอบกระบวนการผลิตด้วยตนเองให้สอดคล้องกับคู่มือปฏิบัติงานที่ได้จัดทำขึ้นระหว่างผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และคณะทำงานระดับจังหวัด (2) การควบคุมตรวจสอบภายใน (Internal Control) โดยคณะกรรมการระดับจังหวัด ทำหน้าที่ตรวจประเมินการผลิต การควบคุมคุณภาพสินค้าในแหล่งผลิตตามมาตรฐานคู่มือปฏิบัติงานที่ได้รับการรับรองจากหน่วยควบคุมตรวจสอบ (Control Body) การทำหน้าที่ของหน่วยตรวจสอบในขั้นนี้จึงมีลักษณะทวนสอบผลของการปฏิบัติตามคู่มือปฏิบัติงานนั่นเอง และ (3) การควบคุมตรวจสอบภายนอก (External Control) อันประกอบด้วย หน่วยควบคุมตรวจสอบ (Control Body) ซึ่งอาจเป็นหน่วยงานภาคเอกชนในรูปแบบนิติบุคคล หรือภาครัฐ ทำหน้าที่ตรวจสอบมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนตามหลักเกณฑ์และคู่มือปฏิบัติงาน ทั้งนี้ หน่วยควบคุมตรวจสอบต้องได้รับความเห็นชอบจากกรมทรัพย์สินทางปัญญา ก่อน

หน่วยงานสำคัญประการต่อมา คือ หน่วยงานภาครัฐ (Competent Authority) ได้แก่ กรมทรัพย์สินทางปัญญา โดยคณะกรรมการสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีบทบาทในฐานะเป็น Scheme Owner หรือผู้ตรวจสอบคุณภาพมาตรฐานสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยหน่วยงานของรัฐ ทำหน้าที่จัดทำคู่มือข้อกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์และวิธีการตรวจสอบ การอนุญาต และดูแลหน่วยควบคุมตรวจสอบ (Control Body)

หน่วยงานสุดท้าย คือ หน่วยรับรองระบบงาน (Accreditation Body) เป็นหน่วยงานที่ให้การรับรองระบบงานแก่หน่วยควบคุมตรวจสอบตามหลักเกณฑ์ที่กรมทรัพย์สินทางปัญญา กำหนดไว้

กล่าวโดยสรุป หน่วยควบคุมตรวจสอบ (Control Body) ทำหน้าที่ตรวจประเมินสินค้าตามมาตรฐานคู่มือที่กรมทรัพย์สินทางปัญญากำหนด โดยมีหน่วยรับรองระบบงาน (Accreditation Body) เข้ามาตรวจสอบผลการดำเนินงานของหน่วยควบคุมตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบมาตรฐานสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ประเด็น	ความตกลงระหว่าง- ประเทศ	ระเบียบ- ประชาคมยุโรป 1151/2012	ประเทศญี่ปุ่น	กฎหมายไทย
มาตรฐาน สิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์	1. อนุสัญญากรุงปารีส - ไม่มีบัญญัติ 2. ความตกลงมาดริด - ไม่มีบัญญัติ 3. ความตกลงลิสบอน - ไม่มีบัญญัติ 4. ความตกลงทริปส์ - ไม่มีบัญญัติ	ควบคุมคุณภาพ ก่อน และ หลัง จดทะเบียน	ควบคุมคุณภาพก่อน และหลังจดทะเบียน	ไม่มีกฎหมายบัญญัติ ไว้โดยตรง ใช้คู่มือ การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งตีความได้ว่า เป็นแนวทาง การควบคุมคุณภาพ ภายหลังการขึ้น ทะเบียนเท่านั้น แต่ ไม่มีความชัดเจนว่ามี บทบังคับการควบคุม คุณภาพก่อน ขึ้นทะเบียน

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ประกอบตารางแสดงรายละเอียดข้างต้น จะเห็นได้ว่า ระดับการควบคุมคุณภาพ ต่างเกิดขึ้นจากเงื่อนไขที่นายทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้อาศัยอำนาจ ตามมาตรา 15 กำหนดให้กลุ่มผู้ขอขึ้นทะเบียนปฏิบัติ เมื่อสินค้าได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว ลักษณะเช่นนี้ยิ่งแสดงให้เห็นเด่นชัดว่ากระบวนการข้างต้นเป็นเพียงมาตรฐานการควบคุมคุณภาพสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายหลังจากการได้รับความคุ้มครองแล้วเท่านั้น แตกต่างไปจากสหภาพยุโรปและประเทศญี่ปุ่นที่กำหนดมาตรการควบคุมคุณภาพสินค้าก่อนการขอรับความคุ้มครองไว้อย่างชัดเจน

สอดคล้องกับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างภาครัฐ²² ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการบังคับใช้กฎหมาย ที่เห็นว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ฉบับปัจจุบันไม่มีสภาพบังคับเรื่องการจัดทำระบบควบคุมคุณภาพสินค้าแต่อย่างใด กรมทรัพย์สินทางปัญญาอาศัยแนวปฏิบัติและการศึกษาร่วมมือกับสหภาพยุโรปจัดทำคู่มือการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้นมาเพื่อให้ประเทศไทยมีเกณฑ์มาตรฐานสอดคล้องกับสหภาพยุโรปและสากล ทำให้กรมฯ ต้องประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐอื่น ได้แก่ สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) กับสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.) เพื่อทำหน้าที่เป็นหน่วยรับรองระบบงานตามมาตรฐานสากล

สำหรับกลุ่มตัวอย่างนักวิชาการ²³ เห็นสอดคล้องกับกลุ่มตัวอย่างภาครัฐว่า กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยไม่ได้กำหนดเรื่องการจัดทำระบบควบคุมคุณภาพสินค้าไว้ทำให้เกิดอุปสรรคต่อการส่งเสริมการควบคุมคุณภาพซึ่งจะส่งผลต่อมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้

เมื่อสอบถามถึงประเด็นปัญหาในทางปฏิบัติว่า ข้อจำกัดการเข้าถึงเกณฑ์มาตรฐานสินค้าเป็นปัจจัยด้านใดนั้น กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า²⁴

²² ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์เชิงลึก, 15 พฤษภาคม 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์เชิงลึก, 15 พฤษภาคม 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์เชิงลึก, 15 พฤษภาคม 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์เชิงลึก, 9 เมษายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กันยายน 2562; และ ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562.

²³ นักวิชาการผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562; นักวิชาการผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กรกฎาคม 2562; และ นักวิชาการผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์เชิงลึก, 20 สิงหาคม 2562.

²⁴ ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์เชิงลึก, 15 พฤษภาคม 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์เชิงลึก, 15 พฤษภาคม 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์เชิงลึก, 15 พฤษภาคม 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562. ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์เชิงลึก, 9 เมษายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562; นักวิชาการผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562; นักวิชาการผู้ให้

ปัจจัยเรื่องการรวมกลุ่มผู้ผลิตที่อาจจะยังมีความเข้มแข็งไม่มากนักและเงินลงทุนว่าจ้างหน่วยงานควบคุมตรวจสอบภายนอกเข้ามาดำเนินการตามแผนควบคุมที่มีค่อนข้างจำกัดเนื่องจากค่าใช้จ่ายสูง จึงเป็นอุปสรรคสำคัญ ทำให้ผู้ประกอบการที่มีความพร้อมด้านเม็ดเงินลงทุนเท่านั้นที่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ได้

เมื่อผู้วิจัยสอบถามต่อไปว่า ระบบการควบคุมคุณภาพสินค้าในปัจจุบันนี้เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยหรือไม่นั้น กลุ่มตัวอย่างเห็นสอดคล้องในทิศทางเดียวกันว่า²⁵ ระบบควบคุมคุณภาพที่กรมทรัพย์สินทางปัญญาจัดทำคือภาพรวมควรคงระบบนี้ไว้เช่นเดิม แต่ควรเพิ่มโอกาสให้กับผู้ผลิตที่มีข้อจำกัดด้านเงินทุน โดยให้กรมทรัพย์สินทางปัญญาเข้ามา มีบทบาทสอดคล้องกับกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น เนื่องจากปัจจุบันบุคลากรในกลุ่มสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา ได้ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ ส่งเสริม แนะนำและจัดทำระบบควบคุมคุณภาพภายในและมาตรฐานสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าที่ได้รับการขึ้นทะเบียนมาโดยตลอด

นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างภาคเอกชน²⁶ ยังแสดงความคิดเห็นในทิศทางเดียวกันว่าการควบคุมคุณภาพสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเรื่องที่กลุ่มผู้ผลิตเข้าถึงได้ลำบากเพราะต้องอาศัยความร่วมมือ การส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐเป็นพื้นฐาน และปัจจัยเรื่องทุน หากให้กรมทรัพย์สินทางปัญญาเข้ามา มีบทบาทโดยตรงเหมือนที่เคยสนับสนุนด้านการขึ้นทะเบียนจะเป็นแนวทางที่ดีมาก ในทางปฏิบัติที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันการอาศัยหน่วยงานราชการอื่น ๆ ทำให้ระบบควบคุมคุณภาพเกิดความล่าช้าจนกลุ่มผู้ผลิตหลายรายไม่สนใจในระบบดังกล่าวอีก

ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กรกฎาคม 2562; และ นักวิชาการผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์เชิงลึก, 20 สิงหาคม 2562.

²⁵ ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์เชิงลึก, 15 พฤษภาคม 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์เชิงลึก, 15 พฤษภาคม 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์เชิงลึก, 15 พฤษภาคม 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์เชิงลึก, 9 เมษายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กันยายน 2562; และ ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562.

²⁶ เอกชนผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์เชิงลึก, 19 กันยายน 2562; เอกชนผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 สิงหาคม 2562; เอกชนผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์เชิงลึก, 28 สิงหาคม 2562; เอกชนผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์เชิงลึก, 28 สิงหาคม 2562; และ เอกชนผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์เชิงลึก, 20 พฤศจิกายน 2562.

ผู้วิจัยในฐานะที่เคยปฏิบัติหน้าที่ในกลุ่มสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กรมทรัพย์สินทางปัญญาจึงเห็นปัญหาเชิงลึกสอดคล้องกับแนวคิดของกลุ่มตัวอย่างข้างต้น เพราะแม้กฎหมายไทยจะมีระเบียบปฏิบัติที่กล่าวมานี้ก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติแนวทางดังกล่าวยังประสบปัญหาการเข้าถึงเกณฑ์มาตรฐาน เนื่องจากแนวทางดังกล่าวมีปัจจัยด้านต้นทุนในการว่าจ้างหน่วยงานเข้ามาทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพค่อนข้างสูง ส่งผลให้การควบคุมคุณภาพตามหลักเกณฑ์ข้างต้นเกิดขึ้นกับกลุ่มผู้ผลิตบางกลุ่มที่มีศักยภาพด้านการลงทุนเท่านั้น

ขณะที่ กฎหมายประเทศญี่ปุ่นกำหนดบทบาทให้ภาครัฐทำหน้าที่เช่นว่านี้แทน หากนำแนวทางของประเทศญี่ปุ่นพิจารณาในบริบทของประเทศไทยที่มุ่งเน้นให้ภาครัฐส่งเสริมและสนับสนุนการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงสามารถทำให้การควบคุมคุณภาพสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เกิดมาตรฐานในวงกว้างครอบคลุมกลุ่มผู้ผลิตสามารถเข้าถึงมาตรฐานคุณภาพสินค้าได้มากยิ่งขึ้นและเป็นการประหยัดต้นทุนการผลิตอีกทางหนึ่ง

ประเด็นปัญหาต่อมาคือ หากให้กรมทรัพย์สินทางปัญญาเข้ามามีบทบาทในการจัดทำระบบควบคุมคุณภาพอีกทางหนึ่งนั้น เป็นการเพิ่มภาระทางต้นทุนให้แก่ภาครัฐหรือไม่นั้น ในประเด็นนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ภาระทางต้นทุนงบประมาณภาครัฐเกี่ยวกับการส่งเสริมและสนับสนุนการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในอดีตจนถึงปัจจุบัน กรมทรัพย์สินทางปัญญามีนโยบายด้านนี้มาโดยตลอด แต่ปัจจุบันกรมทรัพย์สินทางปัญญาต้องทำหน้าที่ประจำตัวแทนกลุ่มเกษตรกรหรือกลุ่มผู้ประกอบการที่ต้องว่าจ้างหน่วยควบคุมคุณภาพ (Control Body) เข้าตรวจสอบควบคุมคุณภาพแทนกลุ่มคนดังกล่าว ขณะที่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ไม่มีสภาพบังคับที่ชัดเจนในการดำเนินงานเช่นว่านั้น

ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาด้านคุณภาพมาตรฐานสินค้า ด้วยการเพิ่มทางเลือกให้กับกลุ่มผู้ประกอบการหรือกลุ่มเกษตรกรให้สามารถเข้าถึงระบบควบคุมคุณภาพได้โดยง่าย และประหยัดต้นทุนงบประมาณภาครัฐ ผู้วิจัยเห็นว่า ควรตรากฎหมายเพื่อเปิดทางเลือกโดยให้กรมทรัพย์สินทางปัญญา นอกจากจะอยู่ในฐานะเป็น Competent Authority (CA) แล้ว ควรให้หน่วยงานดังกล่าวมีบทบาทร่วมกับหน่วยควบคุมคุณภาพ (Control Body) ตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการก่อนการขอขึ้นทะเบียน โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนที่ไม่แสวงหากำไรที่ขึ้นทะเบียนเป็นหน่วยควบคุมคุณภาพ (Control Body) แล้ว อาทิ กรมหม่อนไหม กรมการข้าว พาณิชยจังหวัด มหาวิทยาลัย เป็นต้น เพื่อดำเนินการควบคุมคุณภาพภายใต้เกณฑ์มาตรฐานที่กรมทรัพย์สินทางปัญญาเป็นผู้กำหนด

นอกจากนี้ เมื่อรับขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้ว ควรตรากฎหมายให้กรมทรัพย์สินทางปัญญามีอำนาจควบคุมคุณภาพสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายหลัง

การรับขึ้นทะเบียนทั้งกระบวนการ เพื่อตรวจสอบการปฏิบัติตามเกณฑ์การควบคุมคุณภาพที่บรรดาผู้ผลิตได้ดำเนินการตามขั้นตอนควบคุมคุณภาพก่อนการขอลงทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือไม่ ประกอบกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่มีอายุการคุ้มครองที่ชัดเจน เมื่อรับความคุ้มครองแล้วก็มีสถานะเป็นสิทธิของชุมชน จนกว่าจะมีเหตุให้เพิกถอน

ดังนั้น บทบาทของกรมทรัพย์สินทางปัญญาจึงสอดคล้องกับแนวคิดเชิงปรัชญาด้านการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของ Lisa P. Lukose รองศาสตราจารย์ด้านกฎหมายที่มองว่า หากพิจารณาสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในมุมมองด้านสังคม (Social Argument) เทียบกับทรัพย์สินทางปัญญาประเภทอื่น ๆ ในฐานะเป็นทรัพย์สินที่สร้างความมั่งคั่งแก่เจ้าของสิทธิแล้ว สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อาจเทียบไม่ได้กับมูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญาอื่น ๆ แต่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและเกิดการจ้างงานในท้องถิ่น²⁷ และป้องกันการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม จากการกระทำใด ๆ ที่เป็นการสร้างความสับสนหลงผิดในทางการค้าไม่ว่าจะกระทำต่อสินค้าเกี่ยวกับแหล่งผลิต การผลิต และการจำหน่ายของผู้แข่งขัน หรือการกล่าวหาที่ไม่เป็นความจริงเพื่อทำลายความน่าเชื่อถือทางการค้าของผู้แข่งขันทางการค้าเกี่ยวกับแหล่งผลิต การผลิต และการจำหน่าย หรือการใช้แหล่งที่มา หรือการกล่าวหาใด ๆ ที่เป็นการหลอกลวงสาธารณะเกี่ยวกับกระบวนการผลิต คุณลักษณะของสินค้า วัตถุประสงค์ในการผลิตสินค้า หรือปริมาณของสินค้า²⁸

²⁷ Lukose, op. cit., pp. 212–223.

²⁸ Paris Convention 1883, Article 10bis.

(1) The Countries of the Union are Bound to Assure to Nationals of such Countries effective Protection Against Unfair Competition.

(2) Any Act of Competition Contrary to Honest Practices in Industrial or Commercial Matters Constitutes an Act of Unfair Competition.

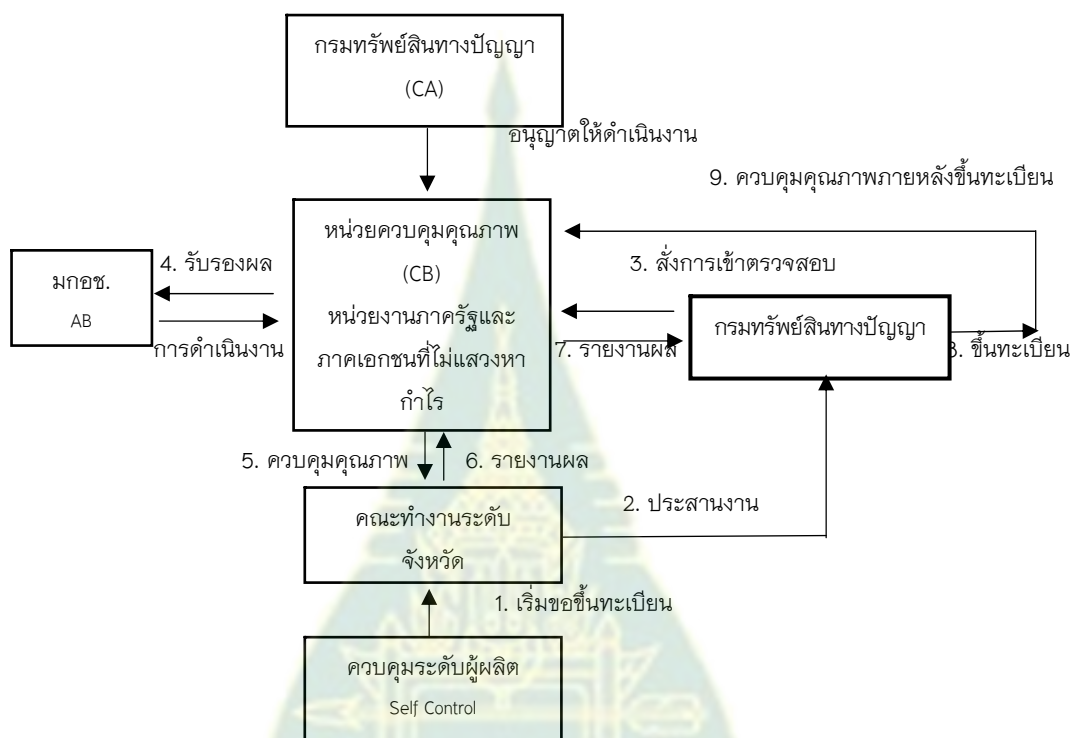
(3) The Following in Particular shall be Prohibited:

1. all Acts of such a Nature as to Create Confusion by any Means Whatever with the Establishment, the Goods, or the Industrial or Commercial Activities, of a Competitor;

2. False Allegations in the Course of Trade of such a Nature as to Discredit the Establishment, the Goods, or the Industrial or Commercial Activities, of a Competitor;

3. Indications or Allegations the Use of Which in the Course Of trade is Liable to Mislead the Public as to the Nature, the Manufacturing Process, the Characteristics, the Suitability for their Purpose, or the Quantity, of the Goods.

ผู้วิจัยเห็นว่า การสร้างระบบควบคุมคุณภาพดังที่กล่าวมาข้างต้น จึงสอดคล้องกับ มิติแนวคิดเชิงปรัชญาและทฤษฎีการป้องกันการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมข้างต้น และเป็น การส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งในกลุ่มผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และสร้างความยืดหยุ่นต่อ ระบบการคุ้มครองอย่างกว้างขวางและเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย ดังแสดงในภาพที่ 24

ภาพที่ 24 ขั้นตอนการควบคุมคุณภาพก่อนและหลังขึ้นทะเบียน

2.3 การใช้ชื่อหรือสัญลักษณ์เกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

อนุสัญญากรุงปารีส กับความตกลงลิสบอนมีวัตถุประสงค์หลักสอดคล้องกัน เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้บริโภคจากความสับสนหลงผิดในแหล่งกำเนิดของสินค้า การหลอกลวงสาธารณสุขเกี่ยวกับสินค้า กล่าวคือ ต้องแสดงแหล่งที่มาของสินค้าและผู้ผลิต ที่ถูกต้อง และป้องกันการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมในมุมมองของผู้ประกอบการ เพียงแต่ความตกลง ลิสบอน มุ่งเน้นไปที่การคุ้มครองเครื่องหมายแหล่งกำเนิดและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยสร้าง ระบบการจดทะเบียนสากล ซึ่งอาจเรียกได้ว่า เป็นส่วนเสริมการคุ้มครองจากอนุสัญญา กรุงปารีสนั่นเอง

ส่วนความตกลงมาดริด มีสภาพบังคับเป็นมาตรการปราบปรามการใช้สิ่งบ่งชี้ แหล่งที่มาที่ไม่ถูกต้องหรือหลอกลวงกับสินค้าในลักษณะที่ก่อให้เกิดความสับสนหลงผิดต่อ

ประชาชนผู้บริโภค ทั้งยังบัญญัติมาตรการลงโทษสำหรับการใช้ในทางที่ผิดโดยการนำออกจำหน่าย นำออกแสดง หรือเสนอเพื่อจำหน่ายซึ่งสินค้าที่แสดงถึงบ่งบอกแหล่งที่มาจากธรรมชาติที่ไม่ถูกต้องหรือเป็นการหลอกลวง โดยการใช้สัญลักษณ์ การโฆษณา ใบสั่งสินค้า หรือเอกสารอื่นใดที่ใช้สำหรับเป็นเครื่องมือทางธุรกิจ²⁹

สำหรับความตกลงทริปส์ ข้อ 22.2 กำหนดให้ประเทศสมาชิกกำหนดมาตรการทางกฎหมายสำหรับผู้มีส่วนได้เสียเพื่อป้องกันการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อแสดงแหล่งที่มาอันเป็นที่จกในลักษณะที่ทำให้สาธารณชนสับสนหรือหลงผิดเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของสินค้า³⁰ เป็นการบัญญัติเปิดกว้างถึงวิธีการใด ๆ ที่ใช้แสดงถึงแหล่งที่มา ซึ่งอาจหมายถึงรวมถึงการใช้ถ้อยคำที่เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กับสินค้าที่ไม่ได้มีแหล่งที่มาจากพื้นที่แหล่งกำเนิดที่แท้จริง และอาจรวมถึงการใช้สัญชาติ ตราสัญลักษณ์ของประเทศที่เป็นแหล่งกำเนิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือใช้ภาพถ่าย ภาพวาดภูมิประเทศ รูปปั้นที่เป็นที่รู้จักของสาธารณชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ใช้แทนประเทศที่เป็นแหล่งกำเนิดของสินค้าได้

ความตกลงทั้ง 4 ฉบับข้างต้น ต่างมีเป้าหมายเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคโดยแท้ แตกต่างกันไปเพียงรายละเอียดวิธีการคุ้มครอง ซึ่งการคุ้มครองการใช้ชื่อก็ถือได้ว่าเป็นมาตรการหนึ่งที่เป็นการบัญญัติหลักการอย่างกว้างเท่านั้น

ขณะที่ระเบียบประชาคมยุโรปได้กำหนดมาตรฐานให้ผู้ประกอบการต้องแสดงชื่อเรียก สัญลักษณ์ และข้อความบ่งชี้บนผลิตภัณฑ์ให้สาธารณชนสามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน ข้อ 12(2)³¹ โดยผลิตภัณฑ์ที่มีแหล่งที่มาจากสหภาพและได้รับความคุ้มครองอย่างสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือชื่อแหล่งกำเนิดต้องมีสัญลักษณ์ของสหภาพปรากฏอยู่บนฉลาก และระบุอักษรย่อ PDO หรือ Protected Designation of Origin สำหรับผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความคุ้มครองอย่างชื่อแหล่งกำเนิด และใช้อักษรย่อ PGI หรือ Protected Geographical Indication สำหรับผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความคุ้มครองอย่างสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ข้อ 12 (3)³²

ส่วนกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น บัญญัติบังคับให้สินค้าที่ได้รับการจดทะเบียนคุ้มครองเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้ว ผู้ประกอบการผลิตมีหน้าที่ต้องติดเครื่องหมายที่ได้รับการจดทะเบียน (Registered Mark) หรือเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

²⁹ Madrid Agreement 1891, Article 3bis.

³⁰ TRIPs Agreement 1994, Article 22.2.

³¹ Regulation (EU) No 182/2011, Article 12 (2).

³² Ibid., Article 12 (3).

บนสินค้าหรือบรรจุภัณฑ์³³ เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถจดจำได้ง่าย โดยการออกแบบเน้นย้ำวัฒนธรรมของชาวญี่ปุ่นโดยมีรูปภูเขาไฟฟูจิ ประกอบกับพระอาทิตย์สีแดงขนาดใหญ่ อีกทั้งยังมีข้อบังคับเรื่องการใช้ชื่อและสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์เกษตรที่อยู่ภายใต้หมวดเดียวกัน (Classification) กับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการจดทะเบียนแล้ว และเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการผลิตหรือมีการใช้วัตถุดิบหรือส่วนประกอบสำคัญแบบเดียวกัน ทั้งนี้ ชื่อที่ได้รับการจดทะเบียนสามารถนำมาใช้กับสินค้าแปรรูปจากสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ แต่จะนำเครื่องหมาย GI Mark มาใช้ติดบนสินค้าแปรรูปไม่ได้ เว้นแต่ สินค้าแปรรูปนั้นจะได้รับการจดทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ด้วย

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบการใช้ชื่อหรือสัญลักษณ์เกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ประเด็น	ความตกลงระหว่าง- ประเทศ	ระเบียบ- ประชาคมยุโรป 1151/2012	ประเทศญี่ปุ่น	กฎหมายไทย
การใช้ชื่อหรือ สัญลักษณ์ เกี่ยวกับ สิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์	1. อนุสัญญากรุงปารีส - ไม่มีบัญญัติ โดยตรง	บังคับให้ ผู้ประกอบการ ต้องแสดง ชื่อเรียก สัญลักษณ์ และ	บังคับให้สินค้าที่ได้รับ การจดทะเบียน คุ้มครองเป็นสิ่งบ่งชี้ ทางภูมิศาสตร์แล้ว ผู้ผลิตมีหน้าที่ต้องติด	การใช้ตราสัญลักษณ์ อยู่ภายใต้ประกาศ กรมทรัพย์สินทาง ปัญญา แต่ไม่ใช่ บทบังคับให้ ต้องปฏิบัติ
	2. ความตกลงมาดริด - ไม่มีบัญญัติ โดยตรง	ข้อความบ่งชี้ บนผลิตภัณฑ์ ให้มองเห็นได้	เครื่องหมายที่ได้รับ การจดทะเบียน	
	3. ความตกลงลิสบอน - ไม่มีบัญญัติโดยตรง	อย่างชัดเจน และต้องมี		
การใช้ชื่อหรือ สัญลักษณ์ เกี่ยวกับ สิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์	4. ความตกลงทริปส์ - ให้ประเทศสมาชิก กำหนดมาตรการป้องกัน การใช้สิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ในการแสดง แหล่งที่มาอันเป็นเท็จ	สัญลักษณ์ของ สภาพปรากฏ อยู่บนฉลาก โดย ระบุอักษรย่อ PDO หรือ PGI		

³³The Geographical Indications Act, Article 4 (1).

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้างต้น ประกอบตารางเปรียบเทียบแสดงให้เห็นว่าสภาพบังคับทางกฎหมายของต่างประเทศมีลักษณะเป็นการรับประกันโดยชัดแจ้ง (Express Warranty) ตามหลักความรับผิดชอบตามคำรับประกันที่ วิชาญ เครืองาม³⁴ ได้แสดงทัศนะว่าการรับประกันโดยชัดแจ้ง เป็นคำรับรองหรือรับประกันที่ผู้ขายหรือผู้ผลิตได้แสดงออกอย่างชัดแจ้งด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษร ไม่ว่าจะเป็นการโฆษณาหรือวิธีอื่นใด และถ้าผลิตภัณฑ์ดังกล่าวมิได้เป็นไปดังที่แสดงไว้ ผู้ซื้อหลงเชื่อผู้ขายและผู้ซื้อได้รับความเสียหายหรือบาดเจ็บจากการหลงเชื่อนั้น ผู้ซื้อย่อมมีสิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหายได้โดยตรงจากผู้ขายตามสัญญา

ขณะที่ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทย ไม่มีบทบัญญัติที่มีสภาพบังคับให้ผู้ประกอบการต้องใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์บนผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว แต่กรมทรัพย์สินทางปัญญาตระหนักถึงการคุ้มครองผู้บริโภค ประกอบกับให้สิทธิบรรดาผู้ประกอบการสำหรับใช้ตราสัญลักษณ์เพื่อเสริมประสิทธิภาพและเป็นเครื่องมือที่สร้างหลักประกันหรือความเชื่อมั่นต่อผู้บริโภค และสะท้อนมุมมองในมิติของการปกป้องคุ้มครองผู้บริโภคจากการลบล้างผลผลิตในแหล่งกำเนิดสินค้าได้อีกประการหนึ่ง จึงอาศัยอำนาจ ตามมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 ออกประกาศกรมทรัพย์สินทางปัญญา เรื่อง ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย ลงวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2551 เพื่อใช้สำหรับสินค้าที่ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้ว โดยตราสัญลักษณ์ดังกล่าว ประกอบด้วย ข้อความอักษรภาษาไทยคำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย” อักษรภาษาอังกฤษคำว่า “Thai Geographical Indication” และอักษรประดิษฐ์ “GI” ทั้งหมดจัดวางอยู่บนรูปวงกลมลายประดิษฐ์สีของลักษณะพุ่มข้าวบิณฑ์³⁵

ผู้มีสิทธิใช้ตราสัญลักษณ์จึงต้องเป็นผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการค้าสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีคู่มือการปฏิบัติงานสำหรับสมาชิกผู้ขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และมีแผนการควบคุมตรวจสอบในระดับผู้ผลิตหรือระดับจังหวัดแล้ว และเป็นผู้ที่ได้ปฏิบัติตามคู่มือการปฏิบัติงานสำหรับสมาชิกผู้ขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น³⁶

³⁴วิชาญ เครืองาม, เรื่องเดิม, หน้า 215.

³⁵กรมทรัพย์สินทางปัญญา, “ประกาศกรมทรัพย์สินทางปัญญา เรื่อง ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย,” 2 พฤษภาคม 2551, ข้อ 1.

³⁶กรมทรัพย์สินทางปัญญา, “ระเบียบกรมทรัพย์สินทางปัญญาว่าด้วยการอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2551,” 2 พฤษภาคม 2551, ข้อ 5.

ผู้วิจัยเห็นว่า การใช้ตราสัญลักษณ์ดังกล่าวจึงเป็นมาตรการหนึ่งที่จะสามารถสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภคได้ว่า สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น มีคุณภาพได้มาตรฐานสินค้า เนื่องจากผ่านการควบคุมคุณภาพมาแล้ว อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะดี ดังที่กล่าวมาข้างต้นว่า ประกาศฉบับนี้ไม่มีสภาพบังคับให้ผู้ขอขึ้นทะเบียนต้องปฏิบัติตาม แต่เป็นเพียงเครื่องมือทางการตลาดที่จะสร้างความเชื่อมั่นต่อผู้บริโภคเท่านั้น

สอดคล้องกับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่เห็นว่า³⁷ ตราสัญลักษณ์ไม่ใช้บทบังคับให้ผู้ประกอบการต้องใช้กับสินค้าเสมอไป แต่ระเบียบกรมทรัพย์สินทางปัญญาว่าด้วยการอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2551 มีสภาพบังคับสำหรับสินค้าที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว และเป็นผู้ประกอบการที่มีคู่มือการปฏิบัติงานสำหรับสมาชิกผู้ขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และมีแผนการควบคุมตรวจสอบ ในระดับผู้ผลิตหรือระดับจังหวัด โดยอธิบดีมีอำนาจในการอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์ได้

ผู้วิจัยจึงตั้งคำถามว่า มาตรการตามประกาศกรมทรัพย์สินทางปัญญา เรื่องตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยนี้ ควรกำหนดเป็นบทบังคับให้ผู้ได้รับขึ้นทะเบียนต้องใช้ตราสัญลักษณ์หรือไม่

กลุ่มตัวอย่างภาครัฐและนักวิชาการเห็นว่า³⁸ ควรกำหนดเป็นบทบังคับ และควรปรับปรุงระเบียบการขออนุญาตให้ตราสัญลักษณ์ใหม่ เนื่องจากระเบียบกรมทรัพย์สินทางปัญญาว่าด้วยการอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย พ.ศ. 2551 กำหนดให้การอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย มีอายุ 2 ปี นับแต่วันที่ได้รับอนุญาต ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ กระบวนการในการตรวจสอบติดตามการควบคุมคุณภาพตามแผนการตรวจสอบในระดับผู้ผลิตหรือระดับจังหวัดเกิดความล่าช้าเนื่องจากการขาดกฎหมายบังคับ

³⁷ ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์เชิงลึก, 15 พฤษภาคม 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์เชิงลึก, 15 พฤษภาคม 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์เชิงลึก, 15 พฤษภาคม 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์เชิงลึก, 9 เมษายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562; นักวิชาการผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562; นักวิชาการผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กรกฎาคม 2562; และ นักวิชาการผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์เชิงลึก, 20 สิงหาคม 2562. .

³⁸ ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์เชิงลึก, 15 พฤษภาคม 2562.

และให้อำนาจคณะกรรมการระดับจังหวัดที่ชัดเจน ส่งผลให้มีการนำคำรับรองการปฏิบัติตาม คู่มือการปฏิบัติงานในอดีตมาพิจารณาประกอบการขอใช้ตราสัญลักษณ์ ทั้งระเบียนฉบับปี พ.ศ. 2551 ยังกำหนดให้ตรามีอายุ 2 ปี นับแต่วันที่ได้รับอนุญาต เท่ากับเป็นการรับรอง คุณภาพสินค้าในอดีตย้อนหลังตามเอกสารคำรับรองเดิม และส่งผลให้ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ สามารถใช้ตราสัญลักษณ์ได้อีก 2 ปี นับแต่ได้รับอนุญาต จึงควรปรับปรุงให้มีอายุ 2 ปี นับแต่ วันที่ดำเนินการตรวจประเมินการปฏิบัติตามแผนและคู่มือปฏิบัติงาน

เมื่อสอบถามถึงปัญหาการขอใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จาก กลุ่มตัวอย่างภาคเอกชน³⁹ ได้ความคิดเห็นสอดคล้องในทิศทางเดียวกัน คือ ประสบปัญหาจาก คณะกรรมการระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ที่ไม่มีการจัดประชุมเพื่อดำเนินงานตามแผนควบคุม คุณภาพทำให้ตราสัญลักษณ์ขาดอายุ และไม่สามารถใช้ตราสัญลักษณ์ต่อไปได้

เมื่อมุมมองด้านศีลธรรม (Moral Argument) และมุมมองด้านวัฒนธรรม (Cultural Argument) ของ Lisa P. Lukose⁴⁰ รองศาสตราจารย์ด้านกฎหมาย พบว่า มุมมองด้านศีลธรรม ที่มองว่าแม้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่าง (Intangible Property) ที่ได้รับการปกป้องคุ้มครองโดยชุมชนมายาวนานร่วมศตวรรษ จนเป็นที่รู้จักแพร่หลายในบรรดา ผู้ประกอบการค้า บุคคลอื่นใดจึงไม่ควรเบียดบังสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไปใช้ในทางที่ผิดอัน นำไปสู่การหลอกลวงผู้บริโภคและเข้าข่ายเป็นการลงขาย (Passing Off) ประกอบกับมุมมอง ด้านวัฒนธรรมนั้น สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นการตกทอดทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ เฉพาะถิ่น จากปัจจัยทางธรรมชาติของแต่ละประเทศ ผสานภูมิปัญญาของมนุษย์จนทำให้ ความมีชื่อเสียงตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น การให้ความคุ้มครองอย่างเพียงพอเป็นสิ่งที่ไม่ได้ สำหรับการปกป้องชื่อเสียง ความเป็นที่รู้จักแพร่หลาย คุณภาพ และความดั้งเดิมของ สินค้า

ผู้วิจัยเห็นว่า การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในปัจจุบันเป็นยุทธศาสตร์ชาติ ที่ต้องการสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับชุมชน แม้กฎหมายว่าด้วยตราสัญลักษณ์จะไม่มี บทบังคับให้กลุ่มผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการต้องติดแสดงตราสัญลักษณ์บนสินค้าก็ตาม แต่ผู้วิจัย เห็นว่า ระเบียนฉบับดังกล่าวตราขึ้นเพื่อนำร่องการแก้ไขปัญหาค่าความสับสนระหว่างเครื่องหมาย

³⁹ เอกชนผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์เชิงลึก, 19 กันยายน 2562; เอกชนผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 สิงหาคม 2562; เอกชนผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์เชิงลึก, 28 สิงหาคม 2562; เอกชนผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์เชิงลึก, 28 สิงหาคม 2562; และ เอกชนผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์เชิงลึก, 20 พฤศจิกายน 2562.

⁴⁰ Lukose, op. cit., pp 212-223.

การคำกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประการหนึ่ง ประการต่อมา คือ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและป้องกันการลักขโมยผลิตแก่ผู้บริโภค เมื่อพิจารณาในมิติการสร้าง ความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชนจึงควรกำหนดเป็นบทบังคับให้กลุ่มผู้ผลิตผู้ประกอบการต้องติดตราสัญลักษณ์เพื่อแสดงถึงการได้รับความคุ้มครอง และควรปรับจุดเริ่มต้นของการเริ่มนับระยะเวลาการอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อให้การควบคุมคุณภาพสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นไปตามมาตรฐานและทันสมัย เพื่อปกป้องคุ้มครองผู้บริโภคอีกทางหนึ่ง

2.4 การเพิกถอนการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ความตกลงระหว่างประเทศทั้ง 4 ฉบับ ได้แก่ อนุสัญญากรุงปารีส (Paris Convention) ความตกลงมาดริด (Madrid Agreement) ความตกลงลิสบอน (Lisbon Agreement) และความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องการค้า (The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights--TRIPs) ไม่ได้บัญญัติถึงมาตรการเพิกถอนการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้เป็นการเฉพาะ สภาพบังคับของหลักเกณฑ์มีลักษณะเป็นมาตรการเพื่อให้ความคุ้มครองเป็นหลักจะมีเพียงความตกลงมาดริดที่มีมาตรการปราบปรามการใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาที่ไม่ถูกต้องหรือหลอกลวงกับสินค้าในลักษณะที่ก่อให้เกิดความสับสนหลงผิดต่อประชาชนผู้บริโภค โดยเปิดช่องให้มีบทลงโทษจากการกระทำที่ฝ่าฝืนข้อห้ามดังกล่าว อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาความตกลงทริปส์ ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีอยู่นั้น ก็พบเพียงมาตรการเพื่อการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เท่านั้น

ขณะที่ระเบียบประชาคมยุโรป เลขที่ 1151/2012 บัญญัติให้มีการเพิกถอนการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นมาตรการหนึ่งเพื่อควบคุมคุณภาพสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ดังเห็นได้จากระเบียบประชาคมยุโรป ข้อ 54 เปิดช่องให้สหภาพอาจอนุวัติการความตกลงฉบับนี้เพื่อการเพิกถอนการจดทะเบียนเครื่องหมายแหล่งกำเนิด หรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หากได้ความว่า มีข้อสงสัยในคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ภายใต้เงื่อนไขที่ได้รับการจดทะเบียน (The Conditions of the Specification) หรือไม่มีผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการจดทะเบียนนั้นวางจำหน่ายในท้องตลาดอีกต่อไป⁴¹ อย่างไรก็ตาม บรรดาประเทศสมาชิกสามารถพิจารณาความเหมาะสมในการบังคับใช้ระเบียบข้อนี้โดยคำนึงถึงผลประโยชน์โดยชอบด้วยกฎหมาย

ส่วนประเทศญี่ปุ่น กฎหมายเปิดช่องให้มีการเพิกถอนการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Revocation of Registration) ได้ เมื่อได้ความว่า บรรดากลุ่มผู้ผลิตถูกเพิกถอน

⁴¹Regulation (EU) No 182/2011, Article 54.

การจดทะเบียน (Revocation of Registration) และยังไม่พ้นกำหนด 2 ปี นับแต่ถูกเพิกถอน หรือเมื่อสินค้าที่ขอจดทะเบียนไม่เป็นไปตามข้อกำหนดตามรายละเอียดผลิตภัณฑ์ กล่าวคือ ไม่ใช่สินค้าที่ผลิตในสถานที่ ภูมิภาค หรือประเทศ และไม่ได้มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะอื่นใด ซึ่งสัมพันธ์กับแหล่งภูมิศาสตร์อันเป็นแหล่งผลิตสินค้านั้น หรือเมื่อชื่อผลิตภัณฑ์เป็นคำสามัญ หรือเป็นชื่อที่เหมือนหรือคล้ายกับเครื่องหมายการค้าที่ได้รับการจดทะเบียนแล้ว หรือชื่อผลิตภัณฑ์เป็นเครื่องหมายการค้าที่ใช้กับผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ป่าไม้ และการประมงเช่นกัน หรือเป็นเครื่องหมายการค้าที่ใช้กับการบริการเกี่ยวกับการเกษตร ป่าไม้ และประมง

สำหรับประเทศไทย พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ฉบับปัจจุบันให้อำนาจนายทะเบียนส่งเรื่องไปยังคณะกรรมการสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อเพิกถอนทะเบียนได้เมื่อได้ความว่าการขึ้นทะเบียนเป็นไปโดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือโดยอำนาจ หรือโดยมีรายการข้อความผิดจากความเป็นจริง⁴² อาทิ คำขอขึ้นทะเบียนระบุรายละเอียดผลิตภัณฑ์ไม่ตรงกับความเป็นจริงตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ เป็นต้น หรือกรณีที่มีการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไปแล้ว แต่ต่อมามีข้อเท็จจริงปรากฏว่าสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปทำให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นชื่อสามัญของสินค้าหรือเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือรายการเกี่ยวกับแหล่งภูมิศาสตร์หรือรายการอื่น ๆ เปลี่ยนแปลงไปจากที่ระบุไว้ในทะเบียน⁴³ อาทิ สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงส่งผลต่อคุณภาพหรือรสชาติหรือคุณลักษณะที่ระบุไว้ในทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี บทบัญญัติข้างต้นเปิดกว้างให้นายทะเบียนสามารถตีความครอบคลุมเรื่องคุณลักษณะของสินค้าที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งอาจตีความถึงการควบคุมคุณภาพของสินค้าที่อาจกระทบต่อมาตรฐานและคุณภาพที่ระบุไว้ในทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ อันนำมาสู่การเพิกถอนทะเบียนได้นั่นเอง

⁴² พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546, มาตรา 22.

⁴³ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 23.

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบการเพิกถอนการจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ประเด็น	ความตกลงระหว่าง- ประเทศ	ระเบียบ- ประชาคมยุโรป 1151/2012	ประเทศญี่ปุ่น	กฎหมายไทย
การเพิกถอน การจดทะเบียน สิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์	1. อนุสัญญากรุงปารีส - ไม่มีบัญญัติ 2. ความตกลงมาดริด - ไม่มีบัญญัติ 3. ความตกลงลิสบอน - ไม่มีบัญญัติ 4. ความตกลงทริปส์ - ไม่มีบัญญัติ	เพิกถอนทะเบียน สิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์และ เครื่องหมาย เครื่องหมาย แหล่งกำเนิดได้ เมื่อมีข้อสงสัย ในคุณสมบัติ ของผลิตภัณฑ์	เพิกถอนทะเบียนได้ เมื่อได้ความว่า (1) กลุ่มผู้ผลิตถูกเพิก ถอนการจดทะเบียน (2) สินค้าไม่เป็นไป ตามรายละเอียด ผลิตภัณฑ์ (3) ชื่อผลิตภัณฑ์ เป็นคำสามัญ (4) ชื่อผลิตภัณฑ์เป็น เครื่องหมาย การค้าที่ใช้กับ สินค้าหรือบริการ เกี่ยวกับการเกษตร	เพิกถอนทะเบียนได้ ถ้าขึ้นทะเบียนโดย มิชอบด้วยกฎหมาย หรือกลายเป็น ชื่อสามัญของสินค้า หรือขัดต่อความสงบ เรียบร้อยหรือ ศีลธรรมอันดีของ ประชาชน หรือ รายการเกี่ยวกับแหล่ง ภูมิศาสตร์หรือ รายการอื่น ๆ เปลี่ยนแปลงไปจาก ที่ระบุไว้ในทะเบียน

หลักกฎหมายข้างต้น เป็นที่สังเกตได้ว่าแม้ระเบียบประชาคมยุโรป ข้อ 54 จะบัญญัติหลักการไว้เพียงสั้น ๆ ว่าหากเกิดมีข้อความสงสัยในคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ภายใต้เงื่อนไขที่ได้รับการจดทะเบียนก็ตาม แต่สภาพของข้อ 36 (1) มีบทบังคับให้บรรดาประเทศสมาชิกจำต้องแต่งตั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (Competent Authority) หรือหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมคุณภาพสินค้าเพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบการปฏิบัติตามกระบวนการจัดการคุณภาพ (Quality Schemes) โดยต้องตรวจสอบรายละเอียดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ (Product Specification) ด้วย และเป็นหนึ่งในมาตรการเพื่อคุ้มครองคุณภาพสินค้าก่อนการได้รับความคุ้มครอง ด้วยเหตุนี้หากเกิดกรณีข้อสงสัย ตามความในข้อ 54 นี้จึงเข้าข่ายอาจถูกเพิกถอนการจดทะเบียนได้ สอดคล้องกับกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นที่กำหนดให้สินค้าที่ได้รับการจดทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อาจถูกเพิกถอนได้เมื่อสินค้าที่ขอจดทะเบียนไม่เป็นไปตามข้อกำหนดตามรายละเอียดผลิตภัณฑ์ กล่าวคือ ไม่ใช่สินค้าที่ผลิตในสถานที่ภูมิภาค หรือประเทศ และไม่ได้มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะอื่นใดซึ่งสัมพันธ์กับ

แหล่งภูมิศาสตร์อันเป็นแหล่งผลิตสินค้า นั้น ซึ่งสอดคล้องกับกฎหมายไทยที่มีมาตรการดังกล่าวบังคับใช้เช่นเดียวกัน

เมื่อพิจารณาจากความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่⁴⁴ เห็นสอดคล้องกับแนวคิดของผู้วิจัยว่า มาตรการเพิกถอนทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อาจเปรียบได้กับมาตรการควบคุมคุณภาพสินค้าได้ทางหนึ่ง แต่เป็นมาตรการเชิงลงโทษเมื่อพบการร้องเรียนที่เป็นรูปธรรมจากผู้บริโภคหรือบุคคลทั่วไป แม้ในทางปฏิบัติจะเป็นเรื่องยากในการแยกแยะความแตกต่างของสินค้าที่วางจำหน่ายในท้องตลาดโดยเฉพาะสินค้าเกษตรที่ผู้บริโภคโดยทั่วไปไม่สามารถแยกแยะความแตกต่างของสินค้าได้เมื่อมีการแอบอ้างใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนกับสินค้าชนิดเดียวกันแต่ไม่ได้มีแหล่งภูมิศาสตร์หรือไม่ได้อยู่ภายใต้กระบวนการควบคุมคุณภาพ

ผู้วิจัยเห็นว่า หากมีการพัฒนากฎหมายนับแต่กระบวนการควบคุมคุณภาพก่อนการขึ้นทะเบียนและหลังจากขึ้นทะเบียนได้รับความคุ้มครองแล้ว รวมถึงการบังคับใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังที่วิเคราะห์มาข้างต้น โดยอาศัยภาครัฐเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนให้เป็นรูปธรรม ย่อมสามารถกระตุ้นผู้ผลิตให้ตระหนักถึงความสำคัญของคุณภาพสินค้า และมูลค่าทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นจากการได้รับความคุ้มครอง ย่อมเกิดผลเป็นรูปธรรมมากกว่าการถูกแอบอ้างใช้ชื่อโดยผิดกฎหมายทำให้เสียโอกาสทางเศรษฐกิจมากกว่า และเสมือนหนึ่งกฎหมายไม่มีประสิทธิภาพไม่สอดคล้องกับหลักการและเหตุผลของการตรากฎหมาย

⁴⁴ ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์เชิงลึก, 15 พฤษภาคม 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์เชิงลึก, 15 พฤษภาคม 2562. ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, สัมภาษณ์เชิงลึก, 15 พฤษภาคม 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, สัมภาษณ์เชิงลึก, 9 เมษายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กันยายน 2562; ภาครัฐผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562; นักวิชาการผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, สัมภาษณ์เชิงลึก, 17 กันยายน 2562; นักวิชาการผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, สัมภาษณ์เชิงลึก, 18 กรกฎาคม 2562; และ นักวิชาการผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, สัมภาษณ์เชิงลึก, 20 สิงหาคม 2562.

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบมาตรการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงระหว่างประเทศ ประเทศญี่ปุ่น และประเทศไทย

ประเด็นศึกษา/กฎหมาย	มาตรการยื่นจดทะเบียน	มาตรฐานสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์	การใช้ชื่อหรือสัญลักษณ์	การเพิกถอนทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
1. อนุสัญญากรุงปารีส	- ไม่มีบทบัญญัติกฎหมาย	- ไม่มีบทบัญญัติกฎหมาย	- ไม่มีบทบัญญัติกฎหมาย โดยตรง แต่มีหลักการทั่วไป ห้ามใช้ชื่อที่ทำให้สับสนหลงผิด	- ไม่มีบทบัญญัติกฎหมาย
2. ความตกลงมาดริด	- ไม่มีบทบัญญัติกฎหมาย	- ไม่มีบทบัญญัติกฎหมาย	- ไม่มีบทบัญญัติกฎหมาย โดยตรง แต่มีหลักการทั่วไป ห้ามใช้ชื่อที่ทำให้สับสนหลงผิด และกำหนดโทษถ้านำสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาไปใช้ในทางที่ผิด	- ไม่มีบทบัญญัติกฎหมาย
3. ความตกลงลิสบอน	- ไม่มีบทบัญญัติกฎหมาย	- ไม่มีบทบัญญัติกฎหมาย	- ไม่มีบทบัญญัติกฎหมาย โดยตรง แต่มีหลักการทั่วไป ห้ามใช้ชื่อที่ทำให้สับสนหลงผิด และเน้นระบบจดทะเบียนสากล	- ไม่มีบทบัญญัติกฎหมาย

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ประเด็นศึกษา/กฎหมาย	มาตรการอื่นจตทะเบียน	มาตรฐานสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์	การใช้ชื่อหรือสัญลักษณ์	การเพิกถอนทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
4. ความตกลงทริปส์	- ไม่มีบทบัญญัติกฎหมาย	- ไม่มีบทบัญญัติกฎหมาย	- ให้ประเทศสมาชิกกำหนด มาตรการทางกฎหมายสำหรับ ผู้มีส่วนได้เสียเพื่อป้องกันการ ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อแสดงแหล่งที่มา อันเป็นเท็จ	- ไม่มีบทบัญญัติกฎหมาย
5. ระเบียบประชาคมยุโรป เลขที่ 1151/2012	- ต้องแสดงหลักฐาน การได้รับการควบคุม คุณภาพจากหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องก่อน ขอจดทะเบียน	- ควบคุมคุณภาพก่อนและ หลังจดทะเบียน	- บังคับให้ผู้ประกอบ การต้อง แสดงชื่อเรียก สัญลักษณ์ และข้อความบ่งชี้บน ผลิตภัณฑ์ให้สาธารณชน สามารถมองเห็นได้อย่าง ชัดเจน (ข้อ 12 (2)) และ ต้องมีสัญลักษณ์ของสหภาพ ปรากฏอยู่บนฉลาก	- เพิกถอนทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์และเครื่องหมาย แหล่งกำเนิดได้เมื่อมีข้อสงสัย ในคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ ภายใต้เงื่อนไขที่ได้รับการจด ทะเบียน (The Conditions of the Specification) หรือไม่มี

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ประเด็นศึกษา/กฎหมาย	มาตรการอื่นจดทะเบียน	มาตรฐานสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์	การใช้ชื่อหรือสัญลักษณ์	การเพิกถอนทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
			โดยระบุอักษรย่อ PDO หรือ PGI ข้อ 12 (3)	ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการจดทะเบียนนั้น วางจำหน่ายในท้องตลาดอีกต่อไป
6. ประเทศญี่ปุ่น - The Geographical Indications Act	- คำขอจดทะเบียนต้องแนบรายละเอียดการควบคุมคุณภาพก่อนการขึ้นทะเบียน (Production Process Management Rules)	- ควบคุมคุณภาพก่อนและหลังจดทะเบียน	- บังคับให้สินค้าที่ได้รับการจดทะเบียนคุ้มครองเป็นสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์แล้ว ผู้ผลิตมีหน้าที่ต้องติดเครื่องหมายที่ได้รับการจดทะเบียน	- ให้เพิกถอนการจดทะเบียนได้เมื่อได้ความว่า (1) กลุ่มผู้ผลิตถูกเพิกถอนการจดทะเบียน (2) สินค้าไม่เป็นไปตามรายละเอียดผลิตภัณฑ์ (3) ชื่อผลิตภัณฑ์เป็นคำสามัญ (4) ชื่อผลิตภัณฑ์เป็นเครื่องหมายการค้าที่ใช้กับผลิตภัณฑ์เกษตร เช่นกันหรือใช้กับการบริการเกี่ยวกับการเกษตร

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ประเด็นศึกษา/กฎหมาย	มาตรการอื่นจตทะเบียน	มาตรฐานสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์	การใช้ชื่อหรือสัญลักษณ์	การเพิกถอนทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
7. ประเทศไทย - พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546	- กำหนดเพียงการระบุรายละเอียดเกี่ยวกับคุณภาพ ชื่อเสียง ฯลฯ ของสินค้า แต่ไม่มีความชัดเจนว่าต้องจัดให้มีการควบคุมคุณภาพก่อนขอขึ้นทะเบียนหรือไม่	- ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยตรง ใช้คู่มือการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งตีความได้ว่าเป็นแนวทางการควบคุมคุณภาพภายหลังการขึ้นทะเบียนเท่านั้น แต่ไม่มีความชัดเจนว่ามีบทบังคับการควบคุมคุณภาพก่อนขึ้นทะเบียน	- การใช้ตราสัญลักษณ์อยู่ภายใต้ประกาศกรมทรัพย์สินทางปัญญา แต่ไม่ใช้บทบังคับให้ต้องปฏิบัติ	- เพิกถอนทะเบียนได้ถ้าการขึ้นทะเบียนเป็นไปโดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กลายเป็นชื่อสามัญของสินค้า หรือขัดต่อความสงบ เรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือรายการเกี่ยวกับแหล่งภูมิศาสตร์หรือรายการอื่น ๆ เปลี่ยนแปลงไปจากที่ระบุไว้ในทะเบียน

